

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата історичних наук, доцента

Каракоз Олени Олександрівни

на дисертацію **Петренко Оксани Валеріївни**

«Дитяча книга на теренах України: видавничий і статистично-обліковий аспекти (друга половина XIX ст. – початок XXI ст.)»

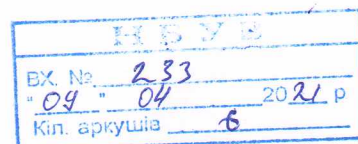
Подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство (27 – соціальні комунікації)

Оксана Валеріївна Петренко здійснила дисертаційне дослідження на досить складну і недостатньо вивчену проблему. Робота привертає увагу тим, що вона є однією з вдалих наукових намагань на нинішньому етапі критично проаналізувати видавничий і статистично-обліковий аспекти дитячої книги.

Актуальність теми дослідження зумовлена і тим, що в сучасному соціокультурному середовищі України відбувається переосмислення соціально-історичних процесів. Зміни в новітньому сприйнятті розвитку та становлення українського соціокультурного середовища стали можливими завдяки дослідженням документально-інформаційних систем. Не останнє місце у цьому процесі належить дослідженню тенденцій випуску дитячих книг в Україні та особливостей обліку їх друку. Вибрана кореляція обстеження активна в сучасному середовищі громадськості.

Відповідно до теми дисертації автором сформульована мета роботи, яка полягає у з'ясуванні концептуалізації видавничого і статистично-облікового аспектів дитячої книги у контексті обліку їх друку на теренах України.

Органічно до теми і мети роботи сформульовані дослідницькі завдання дисертації, об'єкт і предмет дослідження, окреслені хронологічні межі роботи. Дисертантка ставить перед собою завдання: 1. виявити й систематизувати статистичні відомості про випуск дитячих книг на теренах України у другій половині XIX ст. – 1916 р.; 2. узагальнити неопубліковані статистичні

відомості про випуск дитячих книг у Центральній і Східній частинах України за 1917–1945 рр. у світлі парадигми формування державної статистики друку дитячих книг; 3. проаналізувати повноту представлення критеріїв державного обліку друку в опублікованих матеріалах Книжкової палати України та її внутрішніх статистичних звітах (1946–2019); 4. дослідити еволюцію обліку дитячих книг з виділенням періодів функціонування державної статистики друку дитячих книг в Україні; 5. схарактеризувати видавничу діяльність суб'єктів сучасного українського книговидання для дітей. Ці завдання визначають мету дисертаційного дослідження та окреслюють новизну дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що отримані в результаті бібліографічного дослідження та джерелознавчої оцінки факти значною мірою можуть бути використані як свідчення достовірності узагальнених статистичних показників друку дитячих книг на теренах України протягом усього періоду їх випуску.

Практичне значення представленого дослідження полягає у можливості використання теоретичного виявлення й систематизації статистичних відомостей про випуск дитячих книг на теренах України до початку державного обліку друку за хронологією випуску, територіальною приналежністю та мовною ознакою; узагальнено неопубліковані статистичні відомості про випуск дитячих книг в Україні за 1917–1945 і 1990–1996 рр.; виявлено тенденції надходжень обов'язкових примірників з 1997 по 2019 рр.; розкрито відмінності повноти представлення статистичних критеріїв державного обліку в опублікованих матеріалах Книжкової палати України та її внутрішніх звітних документах за 1917–2019 рр.; схарактеризовано трансформаційні зміни в системі державного обліку друку дитячих книг. Максимально деталізовано та узагальнено всі виявлені бібліографічно-статистичні відомості про випуск книг за тематичною, цільовою та мовною приналежностями. Вперше з початку випуску дитячих книг на теренах України зроблено спробу в статистично-методологічному аспекті виявити й

акумулювати неопубліковані відомості про особливості обліку та реєстрації об'єктів державної статистики друку дитячих книг в Україні. Дисертантом запропоновано до впровадження в державний облік друку в Україні два нових статистичних критерії, що ілюструють хронологічну специфіку надходжень обов'язкових примірників до державного архіву друку: «кількість попередніх років випуску» та «кількість років запізнення надходжень».

Структура і зміст дисертації викладені логічно та відповідають меті й завданням дослідження, що складається зі вступу, трьох розділів (8 підрозділів), висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Обсяг дисертації становить 272 сторінки, з них основна частина – 196 сторінок (9 авт. арк.), у тому числі 2 фото та 23 таблиці, список використаних джерел – 24 сторінки (252 позиції), 9 додатків – 35 сторінок. Таким чином, оформлення дисертаційної роботи відповідає встановленим вимогам.

Аналіз змісту дисертаційної роботи. Представлена дисертація є ґрунтовним, оригінальним і завершеним дослідженням, результати якого вичерпно представлені у розділах роботи.

Перший розділ дисертації «**Стан розробленості наукової проблеми та джерельна база**» присвячений аналізу літератури та джерел з теми. Дисертантом ретельно проаналізовано праці науковців ХХ – поч. ХХІ ст.; досліджено вплив історичних, суспільно-політичних та економічних умов України на діяльність єдиного національного видавництва дитячої літератури. Переконливо доведено залежність тематики видань для дітей від суспільно-політичної та економічної ситуації в державі та окреслено головні історичні віхи розвитку видавництва «Веселка», які є характерними для багатьох сучасних українських видавництв, утворених за радянських часів. Бібліографічні відомості про наявні в бібліотечних і музейних фондах дитячі книги допомогли систематизувати й уперше узагальнити статистичні відомості про випуск дитячих книг у 1842–1916 рр., а також узагальнити статистичні показники друку дитячих книг у дореволюційній Україні за

хронологічними, географічними та мовними критеріями обліку в зведену статистичну таблицю. На основі узагальненої таблиці визначено вихідні відомості першої дитячої книги, що збереглася дотепер в Україні – «Книга для юных читателей» Григорія Пехотинського (Харків, 1842). Також було сформовано списки видавців і друкарень, які випускали дитячі книги на теренах України до 1917 р.

У другому розділі «Зародження та розвиток статистичного обліку друку дитячих книг на теренах України» автором сформульовано основні тенденції випуску дитячих книг в Україні з 1842 р. по 1916 р. Перші десятиліття функціонування Книжкової палати України засвідчують те, що протягом 20–30-х років ХХ ст. відбувався період формування і розбудови державних бібліографічної та статистичної реєстрацій. Це були роки активних пошуків оптимальних організаційних форм і кращих методів статистично-облікової роботи. Щороку в Україні поступово зростала кількість випуску книг для дітей. На базі укрупнення дрібних видавництв створювалися нові, зі значною виробничою потужністю, з більш чітко визначеною спеціалізацією. Починаючи з 1946 р., Книжкова палата публікує деталізовану офіційну статистику друку дитячих книг в Україні за різними критеріями. Частково це було пов'язано з тим, що розвиток видавничої справи, науки і культури потребував постійного вдосконалення організації та методики друку.

Подальше систематичне вдосконалення статистичних методів, покращення схем класифікації, більш поглиблена розробка статистичної звітності, введення нових шифрів, практика і досвід багатьох років з підготовки розгорнутих статистичних даних спричинили створення фундаментальної методологічної бази для аналітичної дослідної роботи з державного обліку друку дитячих книг в Україні.

У третьому розділі «Сучасний стан розвитку державного обліку друку дитячих книг в Україні» ґрунтовно досліджено аналіз державного обліку друку дитячих книг та узагальнено відомості про статистику друку дитячих книг.

Вперше дисертантом був проведений аналіз внутрішньої звітної документації Книжкової палати України, що дав змогу виявити, узагальнити, опублікувати деталізацію відомостей про випуск нових видань і перевидань дитячих книг (1993–1996 рр.); випуск дитячих книг у межах тематичних розділів за цільовим призначенням згідно з рівнями загальної середньої освіти (1993–2019 рр.); випуск дитячих книг мовами національних меншин за цільовим призначенням у межах регіонів країни (2003–2019 рр.).

В основних висновках підсумовані отримані в дисертаційній роботі наукові результати, які підтверджують розв'язання дисертантом поставленої мети.

Повнота викладення основних положень дисертації в опублікованих працях. Публікації здобувача повною мірою висвітлюють основні положення і результати дисертаційної роботи у статтях, які оприлюднені у наукових фахових виданнях України та виданнях іноземних держав.

Дисертація написана грамотною, науковою мовою. Робота відповідає обраній спеціальності та кандидатському рівню.

Дисертаційне дослідження виконано на високому науковому рівні, водночас є окремі питання, які, на нашу думку, вимагають уточнення:

1. У дисертаційному дослідженні відсутнє авторське визначення поняття «дитяча книга», що, на нашу думку, не дозволяє конкретизувати облік видань у категорії «дитячі книги».

2. Автору слід було більше уваги приділити висвітленню практичного значення одержаних результатів, а не обмежуватися лише матеріалами з викладання курсів з історії та теорії книгознавства.

Втім, висловлені зауваження й побажання не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Актуальність обраної теми роботи, повнота викладу, новизна результатів, їх теоретична і практична значущість, ступінь обґрунтованості основних положень і висновків дозволяють стверджувати, що дисертаційне дослідження «Дитяча книга на теренах України: видавничий і

Кандидат історичних наук, доцент,
заступник декана факультету
інформаційної політики і кібербезпеки
Київського національного університету
культури і мистецтв

О. О. Каракоз

